

بازاری خانووبه‌ره و بنیاتنانی سهروو 50 هه‌زار شوقه، خانوو و قیلائی نوئی له هه‌ولیر

14-03-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتیه : به‌پیی داتا کۆکراوه‌کان ژماره‌ی ئەو پرۆژانه‌ی خانووبه‌ره (شوقه، خانوو و قیلا) که له‌ماوه‌ی دوو ده‌یه‌ی رابردوودا له هه‌ولیری پایته‌خت وه‌ک پرۆژه‌ی نیشته‌جی‌بوون بنیاتنراون و ئیستا له‌بازاری خانووبه‌ره مامه‌له‌ی پێوه‌ده‌کریت، 131 پرۆژه‌ی نیشته‌جی‌بوون بووه‌ که 128 هه‌زار و 542 شوقه، خانوو و قیلا به‌رووبه‌ری جیاواز له‌خۆ ده‌گریت.

سالى رابردوو ھەريىمى كوردستان و ھەوليرى پايتەخت بە دۇخىكى سەختى ئابورېدا تېپەرى، بەلام ژمارەى ئەو پرۇژانەى لەماوەى ئەو سالىدا لە كەرتى نىشتەجىبووندا دەست بە دروستکردنەى كراوە سەرووى 50 پرۇژەى شوقە و خانوو و قىلايە كە 52 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونى نوئ بۇ سەر وەبەرھىنان لە كەرتى خانووبەرەدا زياد دەكات.

بەپىى داتا كۆكراوەكان ژمارەى پرۇژەكانى خانووبەرە (شوقە، خانوو و قىلا) كە لەماوەى دوو دەپەى رابردوودا لە ھەوليرى پايتەخت وەك پرۇژەى نىشتەجىبوون بنیاتنراون و ئىستا لە بازارى خانووبەرە مامەلەى پىو دەكرىت، 131 پرۇژەى نىشتەجىبوون بوو كە 128 ھەزار و 542 شوقە، خانوو و قىلا بە رووبەرى جياواز لەخۇ دەگرىت.

لەراستىدا، ئەوھى لە داتاكانەو دەردەكەوئىت، تەواو بوونى سەرووى 50 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوون لە ھەوليرى ئەمسال و دوو سالى داھاتوودايە. ھەرەھا ژمارەى ئەو بەكانەى كە چاوەپواندەكرىت لە ئەمسالدا كلىلەكانيان رادەستى خاوەن و وەبەرھىنەرەكان بكرىت 27 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونە.

ئەم خىرابوونە لە بنیاتنانى بەكەكانى نىشتەجىبوون و گەشەكردنى بازارى خانووبەرە لە ھەريىمى كوردستان بەتەنيا لە ھەوليرى پايتەخت بەدى ناكرىت، بەلكو ژمارەى ئەو بەكانەى وەك پرۇژەى وەبەرھىنانى خانووبەرە ئىستا لە سلىمانى كارى تىدا دەكرىت دوو بۇ سەى ھىندەى سالى رابردوو زيادى كرددو.

سالى رابردوو و ئەمسالىش بازارى خانووبەرە لەسەر [ئاستى جىھان و پايتەختى](#) زۆرەى وئاتان نادئىبايى تىدا بوو و گۆرانى خىرا، نرخەكانى زياتر بەرەو داكشان بردوو، ئەويش بەھۆى زيادبوونى ناسەقامگىرى و خاوبوونەوھى ئابورى جىھانەو، ئەمە سەرەراى كارىگەرپىەكانى وەك بەرزى نرخى سودى بانكى، ھەلئاوسان، فراوانبوونى جياوازيەكانى نىوان فرۆشيار و كرىار لەم بازارەدا.

ھەرەھا، ئەگەر لەرووى نرخى خانووبەرە و نرخى كرىى بەكەكانى نىشتەجىبوونىشەو خويندنەوھەبەكى خىراى بازارى خانووبەرە لە ھەوليرى پايتەخت بەكەين، ئەوا لەسالى رابردوو ئەو گۆرانكارپىانەى دەبىينى برىتىن لە: دابەزىنى كرىى خانوو و شوقەكان بەرژەى جياواز، فرۆشتنى بەقىستى كورتخايەن و درىزخايەن، كەمكردنەوھى پىشەكى، فراوانبوونى بازارگەرى (ماركىتىنگ) بۇ فرۆشتنى بەكەكانى نىشتەجىبوون و ھتد.

پىوستە ئەم بەردەوامى و گەشەكردنەى خانووبەرە لە ھەريىمى كوردستان ھەلئوھستەى جياوازي لەسەر بكرىت و لەم بەشەدا سەرنج لەسەر ھەوليرى پايتەخت و لىكەوتە جياوازيەكانى بۇ سەر داھاتووى دەكەين، بەتايبەتیش خستنەرووى داتاكانى ئەو پرۇژانەى كە ئىستا لە ھەوليرى لەقۇناخى كاركردن و تەواو بووندايە.

بەردەوامى بنیاتنانى شوقە، خانوو و قىلا لە ھەوليرى

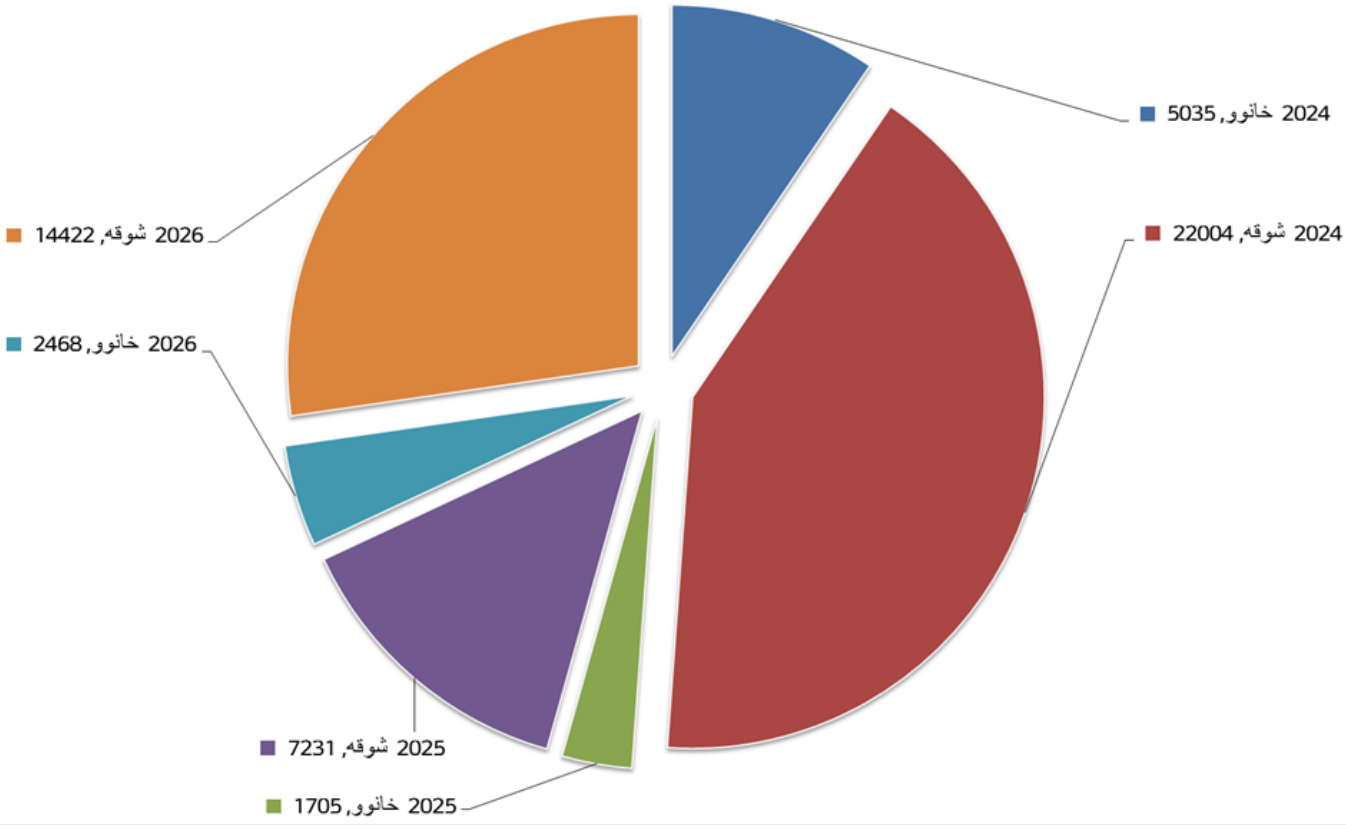
بازارى خانووبەرەى ھەوليرى لە تەواوى پارىزگاكانى دىكەى عىراق جياواز بوو، بە شارى ئەسكەلە بەرزەكان ناسراو بەھۆى پرۇژە و تاوەرەكانى نىشتەجىبوونەو، ئەمەش سەرەراى ئەوھى ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوونى ھەوليرى بەتەنيا ئەو پرۇژانە نىن كەوا لە دەستەى وەبەرھىنان مۆلەتيان وەرگرتوو و بنیاتنراو، بەلكو ئەو تاوەرەنەى ئىستا 16 كاژىرى كارى تىدا دەكرىت مۆلەتيان لە وەزارەتى شارەوانى و دامەزرانەكانى دىكە وەرگرتوو.

بەپىى داتا كۆكراوەكان لە ئەمسالدا 5 ھەزار و 35 خانوو، و لەگەل 22 ھەزار و 4 شوقە بنیاتدەنرىت، واتە 27 ھەزار و 39 بەكەى نىشتەجىبوونى نوئ دىتە بازارى خانووبەرەى ھەوليرەو، ھەرچەندە ھەندىكيان لە كۆتايىەكانى سالى رابردوو زۆرەى كارەكانى تەواو بوو.

ھەرەھا، لە دوو سالى داھاتوودا، 25 ھەزار و 843 بەكەى نوئ تەواو دەبىت، كە 21 ھەزار و 673 بەكەيان شوقەيە وەكو لە گرافىكى خوارەوھدا ھاتوو، ئەمەش گۆرانىكى تەواوى كەرتى خانووبەرە لە ئاسۆپىەوھ بۇ ستوونى كە قازانج و ئالىنگارى گەورەى بۇ داھاتووى ھەوليرى بەم ژىرخانەى ئىستاو دەبىت.

گرافىك 1: ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوون (شوقە، خانوو و قىلا) لە 2024، 2025، 2026 دا لە ھەوليرى

Sum of زماړه ی په کسان

تېبىنى 1 - ھەندىك لە پرۆژەكان ھەردوو جۆرى خانوو و شوقة لەخۆدەگریت، بەئام لێرەدا تەنیا شوقة يان خانووكان كە لە بازار و ئىستا كارى تیدا دەكریت ژمارەكانيان دانراوه، وەك پرۆژەى پاڤىليۆن تەنیا شىلاكان دانراوه.

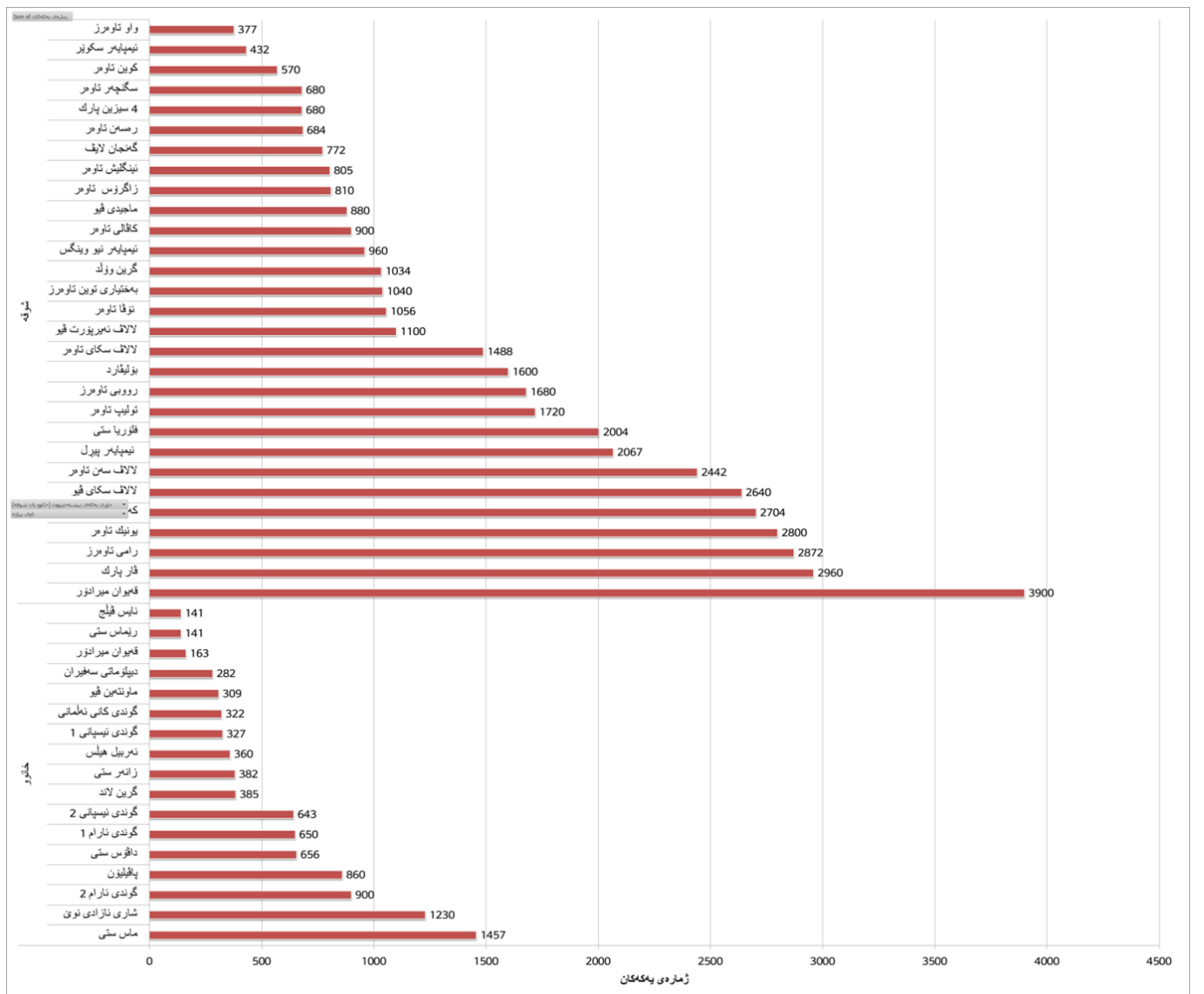
تېبىنى 2 - ئەو پرۆژانەى كە ژمارەيان كەمە و شىلا لێرەدا بە خانوو و بەك بەكەى نىشتەجىبوون ھەژماركراوه. ھەرۆھەا، ھەندىك لە پرۆژەكان لە پېش 2023 وە كاركردن تیدا دەستى پىكردووھ.

پرۆژە نوپەكانى نىشتەجىبوون و داھاتووى بازاری خانووبەرە لە ھەولێر

ژمارەى بەكەكانى نىشتەجىبوون لە ھەولێرى پايتەخت بەتەنیا ئەو 131 پرۆژە و 128 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونە نىيە كەوا لە پرۆژەكانى خانووبەرە بنیاتنراون و دەنرېن، بەلكو ئەو شار و گەرەكانەيش كەوا ھاوئىشتمانيان و دانىشتوانى پايتەخت بوخۆيان دروستيان كردووھ وەك گەرەكەكانى ھەولێرى نوێ، بىتوانە و ئەندازياران و بەختيارى و سەوھران و ھەقائان و ھتد.

ئىستا پرۆژەكانى نىشتەجىبوون لە ھەولێرى پايتەخت زياتر بەرھو شوقة و دروستكردى شىلا رۆشتووھ، كە بەشپۆھەك كۆى ئەو شوقائەى بەرپووبەرى جياواز لەماوھى ئەم سى سالىدا چاوەرواندەكریت تەواوبىت 43 ھەزار و 657 بەكەبە، واتە 4 لەسەر 5 كۆى بەكەكان، كە ئەمەش بەھۆى گۆرانكارى كۆمەلایەتى و ديمۆگرافىيەى دانىشتوان و ئاسانىي ژيان لەئێو شوقةبە تايبەتېش لەلایەن نەوھى نوێ و گەنجەوھەبە كە رێژەى سەرووى 60% دانىشتوان پىكدەھيئن.

گرافىك 2: ناو و ژمارەى بەكەكانى پرۆژەكانى نىشتەجىبوونى ھەولێر لە 2024-2026

ئەم پىرۆژە نوپىيەنە لەكاتىكىدا، نىرخى كىرىش شوقە و خانووەكان لەماوەى نۆوان 2021 بۆ 2024 دا بەرپىژەى 30% بۆ 40% دا بەزىووه، بۆ نموونە لەسالى 2021 دا ئەگەر نىرخى كىرىش شوقەيەكى 150 مەترى بە 450 دۆلار بووبىت ئىستا بە 350 بۆ 300 دۆلار، ھەرھەمما كىرىش و فرۆشتىنىش بە نەخت زۆر كەمبووئەتەوه، ئەمە سەرھەپى دا بەزىنى نىرخ جگە لەو پىرۆژانەى ھىشتا لەلەين وەبەرھىنەوھە بنىاتنراوھە و بە نىرخى كۆمپانىيا دەخرىتەپوو.

سالىنى پىشىوو لە بازىرى خانووبەرە نەك تەنبا لە ھەولير و ھەرىمى كوردستان بەلكو لە جىھان دەگواترا "بنىاتى بنى كىرىش بۆ خۆى دىت"، بەلام ئىستا جىاوازى نۆوان فرۆشيار و كىرىش لە بازىرى خانووبەرە بەشئوھەيەكە كەوا زۆر لىك دووركەوتوتەوھە، و فرۆشيار چاوەروانى باشبوونى دۆخى ئابوورى، سىياسى و ئەمنى دەكات و كىرىش تىوانا و ئامادەيى ئەو نىرخانەى نىيە كەوا فرۆشيار داواى دەكات، كە ئەمە بۆ زۆربەى بازىرەكانى جىھانىش راستە.

لەلەيەكى دىكەوھە، كەمبوونەوھەى فرۆشتىنى خىرا و نەخت بەشئوھەيەك كەمى كردووھە، و واىكردووھە كەوا زۆربەى پىرۆژەكانى ئىستا بە شىوازى قىستى درىژخايەن و پىشەكەيى كەم بىت، ئەمەش سەرھەپى كەمبوونەوھەى مامەلەكانى خانووبەرە لە پىرۆژە نوپىيەكانىش دا نەوھەكو لە پىرۆژەكانى نىشتەجىبوونى رابردوو.

بەردەوامى ئەم دۆخەى ئىستا بەرەو ئەو قۇناخە دەروا كە ئەو پىرۆژە و وەبەرھىنەرانەى كەرتى خانووبەرە كەوا پىشتى بە خەلك و كىرىش نىوخۆيى و قىستى كورتخايەن و درىژخايەن بەستبوو، كاركردن تىياندا خاوبىتەوھە و ھەندىكىان بەرەو راوھەستاندى كارەكانىان بپون.

كۆتايى

ئەم فراوانبوونەى بنىاتنانى شوقە و خانووەتەنبا لە ھەولير و سەنتەرى شارەكانى ھەرىمى كوردستان نىيە، بەلكو لە تەواوى عىراق دا، ئەو پىش بەھۆى دواكەوتنى بنىاتنانى يەكەى نىشتەجىبوون لەسالىنى رابردوو. ھەربۆيەش بنىاتنانى ئەم پىرۆژانەى ھەولير لە كەرتى نىشتەجىبوون نىوھە ئەو دەيان پىرۆژە نوپىيەنەش نىيە لە بەغدا و بەسەرمایەى [سەروو 25 مليار دۆلار](#) وەبەرھىنانى تىدا دەكرىت و [كاسنەكەى سوودانى](#) بەلنى ئاسانكارى و پالىشتى بۆ جىبەجىكردنىان دەربىرەو كە پىرۆژەى تىدا بە 100 ھەزار بەكەى نىشتەجىبوونى نوپىيە.

ھەرھەمما، لەسەرتاسەرى عىراق، ھەرىمى كوردستان و ھەوليرى پايئەختىش تاوھەكو ئىستا لەم كەرتەدا خستىنەپوو نەپتوانىوھە خواست پىر بىكەتەوھە، كە ئەمەش بەھۆى چەند ھۆكارىكەوھە بووھە، كە گىرنگىرىنبا بىرتىيە لە:

- زىادبوون و [خىرا كەشەكردنى دانىشتوان](#) بەشئوھەيەك ئىستا سەروو 41 ملوون كەسى تىپەپاندووھە و پىشبنى دەكرىت بگاتە سەروو 51 ملوون كەس تاوھەكو 2030 كە ئەوانەى گەنج و تەمەنبا لە نۆوان 15-25 سال رىژەى سەروو 30% پىكەھىن.
- - كۆچكردنى خەلك لە گوند، قەزا و ناحىيەكانەوھە بۆ سەنتەرى شارەكان و نەبوونى دەرفەتى كار لە دەرەوھەى ئەم شارە گەورانە بەتايبەتىش بۆ گەنج.
- داىبىكردن و ھەبوونى خزمەتگوزارىيە سەرەتايبەكان لە نىو پىرۆژەكانى نىشتەجىبوون زۆرباشتر لە كۆلان و گەرەكەكانى دىكە لە تەننىشتەوھە، بەتايبەتىش لە وەرزى زستان و ھاوین دا.
- گۆرپى روانگەى كۆمەلەيەتى بۆ نىشتەجىبوون لە پىرۆژەكان و بەتايبەتىش شوقە لەم سالىنى داويدا.
- گۆرپى شىوازى فرۆشتىنى پىرۆژەكان لە نەختەوھە بۆ قىست. لەم سالىنى داويدا وەك پىشەكەيەكى زۆركەم و قىستى درىژخايەنى لىھاتووھە.
- نەبوونى دەرچەيەكى دىكە بۆ سەرمایەدارى و وەبەرھىنانى داھاتى تاك لە ھەرىمى كوردستان و عىراقىش، و ھەرھەمما كەمى متمانە بە بانكەكان بۆ دانانى پارە و سەرمایەگوزارى.
- وەبەرھىنانىكى خىرا و قازانجىكى خىراشە بۆ وەبەرھىنەر، ھەرھەمما خاوەنى كۆمپانىيە ئىماراتى دەللىت "ئىمە چوار جۆر بەرھەممان ھەيە، يەك ژوورى، دوو ژوورى، سى ژوورى و چوار ژوورى. رۆژانەش كەمترىن پەيوەندىمان بۆ كىشە پىوھەدەكرىت، بەلام ئەگەر ھەمان وەبەرھىنانمان لە كەرتى دىكە ھەبوايە ئەوا دەيان بەرھەممان دەبوو، لەگەل ئەوھەش ھەزاران پەيوەندىمان لەبارەى خزمەتگوزارىيەكەوھە پىوھەدەكرا".
- ھەرزانى يەك مەتر دووجا خانوو يان شوقە لە پارىزگاكانى ھەرىمى كوردستان بە بەراورد بە بەغداد، كە جىاوازىيەكى زۆر گەورەيە، بۆ نموونە نىرخى خانوويەك يان شوقەيەك لە پىرۆژە نوپىيەكانى پارىزگاكانى ھەرىمى كوردستان لەوانەيە ھەمان نىرخى خانوويەكى كۆن بىت لە بەغدا.

لهكوتاييدا، ئەم زيادبوونەي ژمارەي پرۆژەکانی نیشتهجیبوون له سەنتەری شارەکان بەم ژێرخانە و سەرچاوەی سروشتیانەي ئیستا و هەبوونی ژێرخانی بنەرەتییهو، وادەکات که له داهاووێکی نزیک دا ئەو کیشانەي ئیستا دەرکەوتوون قولتر ببنەو وەک:

- هاتووچۆ و گواستنەو له خالیکەو له بو خالیکەي دیکە که ئیستا بوو تەهۆي دروستبوونی قەرەباخی و داخستنی رینگاکان بەتایبەتیش ئەو رینگایانەي پرۆژەکانی نیشتهجیبوونی شوقەي ئیدا بنیانراوه. ئەویش بەهۆي زۆری بەکارهینانی گواستنەوێ تاییبەت و نەبوونی گواستنەوێ گشتییهو. کیشەکەش بەرەو گەرەبوون دەروات چونکە کاتیک ئەم پرۆژە نوێیانە تەواو دەبن و ژمارەي ئەندامانی خیزانەکان زۆرتر دەبن، کیشەکە قولتر دەبیتەو.
- دابینکردنی خزمەتگوزارییه سەرەتاییهکانی وەک ئاو و کارەبا و تەندروستی و ئاسایش و هتد، چونکە هیشتا ئەم ژێرخانە بەشیوازی کۆن لەنیو زۆرەي پرۆژەکان بەرپۆهەچن وەک کارەبا.
- بەپەرەونەکردنی سیستەمی نوێ بو دابینکردنی ئاو و کۆکردنەوێ پاشماوێ رۆژانە.
- گۆرپنی شارەکان له ئاسۆییەو بو ستوونی، که ئەمەش لهکاتی روودانی کارەساتە سروشتییهکان لیکەوتەي گەرەي بو دانیشتوانی نیو پرۆژەکان لیدەکەوتتەو، بەتایبەتیش بەهۆي نەبوونی سیستەمی پیشکەوتووی ئاگرکوژینەو و ئاگادارکردنەو
- - بنیاتنانی هەندیک لەم پرۆژانە به مادده و کەرەستەي کوالیتی نزم، کهوا دەکات لەماوێهکی زۆر کەمدا پێویستیان به نوژەنکردنەو و گۆرپن هەبیت.